

DR. ELIE MIRON CRISTEA – PATRIARH ȘI PERSONALITATE POLITICĂ

Deheleanu Adrian

*Cuvinte cheie: Biserica Ortodoxă Română, patriarh, 1918, prim ministru, dictatură, guvern, autoritate monarhică.
Keywords: Romanian Orthodox Church, Patriarch, 1918, Prime Minister, dictatorship, government, monarchical authority.*

Dr. Elie Miron Cristea – patriarch and political personality

Abstract

During the Hungarian domination of Transylvania, Romanian priests, the Orthodox ones as well as the Greek-catholics – were strongly involved in the struggle for the defense of the Romanian national and for the union of this historic province with the mother country, Romania. The priest Miron Cristea was an emblematic personality of political militancy, on a national field. After the Great Union of December 1, 1918, Miron Cristea had to take the most important political positions in the Romanian state: member of the Regency (July 1927 – June 1930) and Chairman of the Council of Ministers (February 10, 1938 – March 6, 1939).

Miron Cristea was an excellent leader of the Romanian Orthodox Church, who has linked his name that not only was the first patriarch, but also for his contributions in the field of theology, monastic life organization etc. He was involved in the Romanian state politics in the difficult moments of Romania's existence, with the hope that through his balance spirit he will succeed to end the disputes, to introduce an atmosphere of normalcy in the Romanian society. Unfortunately, his good intentions were canceled by the interwar Romanian realities.

În timpul stăpânirii maghiare asupra Transilvaniei, preoții români – atât cei ortodocși, cât și cei greco-catolici – s-au implicat profund în lupta pentru apărarea ființei naționale a românilor și pentru unirea acestei provincii istorice cu țara-mamă, România. O personalitate emblematică a militantismului politic, pe teren național, a fost preotul Miron Cristea. După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, Miron Cristea avea să îndeplinească cele mai importante funcții politice în cadrul statului român: membru al Regenței (iulie 1927 – iunie 1930) și președinte al Consiliului de Miniștri (10 februarie 1938 – 6 martie 1939).¹

Miron Cristea a fost un excelent conducător al Bisericii Ortodoxe Române, care și-a legat numele nu numai de faptul că a fost cel dintâi patriarh, ci și de contribuțiile sale în domeniul teologiei, organizării vieții monahale etc. S-a implicat în politica statului român în momente dificile din existența României, cu speranța că prin spiritul său de echilibru va reuși să pună capăt disputelor, să introducă o atmosferă de normalitate în societatea

românească. Din păcate bunele sale intenții au fost anulate de realitățile românești interbelice.²

Miron Cristea s-a născut la 18 iulie 1868, în Toplița Română; a obținut licența în teologie, la Sibiu, și doctoratul, la Budapesta, în filosofie și filologie modernă, cu o teză privind viața și opera lui Mihai Eminescu. S-a consacrat activității monahale și a ajuns, în 1909, episcop de Caransebeș. A fost unul dintre cei mai activi intelectuali pe tărâmul luptei naționale, remarcându-se în cadrul „Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român din Transilvania” (ASTRA) și în presa românească. A avut intense relații în Regatul României, mai ales cu Ion I.C. Brătianu, președintele PNL, pe care l-a vizitat atât în București, cât și la Florica (lângă Pitești). Miron Cristea a fost prezent în febra mișcării naționale din toamna anului 1918, care avea să ducă la Unirea Transilvaniei cu România. În însemnările sale personale, menționează că a participat la definitivarea declarației Partidului Național Român (introducând formula: „vom dispune noi de soarta noastră”), pe care

¹ Ioan Scurtu, *Un om al bisericii în politică: Miron Cristea*, în *Dosarele Istoriei*, An XII, Nr. 1 (125), 2007, p. 41.

² *Ibidem*, p. 42.

Alexandru Vaida-Voevod a citit-o în Parlamentul de la Budapesta, în ziua de 18 octombrie 1918.³

S-a implicat în alegerea deputaților pentru Marea Adunare Națională, care s-a întrunit în Alba Iulia, la 1 decembrie 1918. După ce a votat împreună cu ceilalți deputați pentru unirea Transilvaniei cu România, s-a deplasat pe Câmpul lui Horea, unde erau adunați peste 100.000 de români; alături de alți fruntași ai românilor, între care episcopul greco-catolic, Iuliu Hosu, a susținut și explicat „Rezoluția” adoptată.

Miron Cristea a făcut parte din legația care, în ziua de 14 decembrie 1918, a venit la București, unde a predat regelui Ferdinand „Rezoluția” privind Unirea Transilvaniei cu România. Pe această bază, suveranul a semnat decretul de ratificare a Unirii și de numire a trei ardeleni în guvernul Ion I.C. Brătianu. Potrivit unor relatări, la dineul oferit la Palat, regele s-ar fi adresat oaspeților cu următoarele cuvinte: „Să nu vă supărați, dar pe Prea Sfințitul de la Caransebeș vi-l luăm în curând”. Era o primă sugestie potrivit căreia pe Miron Cristea îl aștepta o carieră la nivelul României întregite. Într-adevăr, la 4 ianuarie 1920, Miron Cristea a fost investit în funcția de primat al Bisericii Ortodoxe Române. În această calitate, Miron Cristea s-a dovedit a fi un excepțional organizator al vieții bisericești; el a elaborat principiile fundamentale pentru organizarea unitară a Bisericii Ortodoxe Române, pregătind Legea cultelor, care urma să fie dezbătută în Parlament.⁴

Evident, calitățile personale au, avut un rol extrem de important în afirmarea sa în istoria României întregite. Dar, nu mai puțin importantă a fost conjunctura politică. Miron Cristea s-a aflat în relații apropiate cu Ion I.C. Brătianu, președintele PNL, care a dominat viața politică în primul deceniu de după Marea Unire. În același timp, el îl antipatiza pe Iuliu Maniu, președintele Partidului Național și un greco-catolic militant. Între Brătianu și Maniu, exista o acerbă dispută politică, iar Miron Cristea s-a situat alături de fruntașul liberal.

Miron Cristea a făcut parte din Comisia de încoronare, constituită în luna iulie 1920; care a pregătit festivitățile ce aveau să se desfășoare la Alba Iulia și București, în luna octombrie 1922. Festivitățile încoronării au început la Alba Iulia, în dimineața zilei de 15 octombrie, cu slujba religioasă în Catedrala Încoronării, recent construită, oficiată de mitropolitul primat și de 17 episcopi,

acompaniați de corul „Carmen”, format din 120 de persoane. A doua zi, festivitățile au continuat în București, debutând cu o slujbă în catedrala Mitropoliei.⁵

Miron Cristea a fost adesea consultat de regele Ferdinand în legătură cu problemele politice ale țării. Astfel, în luna iunie 1925, acesta i-a cerut sfatul în legătură cu problema succesiunii la guvern, în condițiile în care liderii Partidului Național și Partidului Țărănesc se agitau, pretinzând că lor li se cuvine puterea. Miron Cristea i-a spus suveranului: „În împrejurări normale, trebuie dată puterea și grupării naționaliste din Ardeal, că – dacă sunt capabili de muncă – să facă ce pot, dacă nu pot să se înfunde și țara să vadă c-au fost nule, goale. Numai asta i-ar putea cura și aduce la rezon”. Beneficiind de sprijinul regelui și al lui Ion I.C. Brătianu, precum și al altor oameni politici și de cultură (din rândul cărora s-a detașat N. Iorga), Miron Cristea avea să devină cel dintâi patriarh al României. După Unirea din 1918, România avea cei mai mulți credincioși ortodocși din lume, după Uniunea Sovietică. Pentru a asigura Bisericii Onodoxe Române locul cuvenit în rândul celorlalte biserici răsăritene, atât ierarhii, cât și oamenii politici au apreciat că se impunea ridicarea Mitropoliei Ungro-Vlahiei la rangul de Patriarhie. În ziua de 1 noiembrie 1925, a avut loc, la Palatul Regal din București, ceremonia de investire a lui Miron Cristea în funcția de patriarh al Bisericii Ortodoxe Române. După festivitate, Miron Cristea a hotărât să-l viziteze pe Ion I.C. Brătianu, motivând: „să-i mulțumesc pentru tot ce mi-a făcut. El a stăruit pentru a fi mitropolit primat. El a forțat urgent Patriarhia”. Cu acel prilej, Miron Cristea l-a rugat pe Brătianu ca guvernul să sprijine începerea lucrărilor la Catedrala „Mântuirii Neamului”, precizând că și regele a fost de acord, că era necesar ca un asemenea impozant monument să fie ridicat în capitala României. Primul ministru, Ion I. C. Brătianu, s-a declarat de acord, iar guvernul sau a deschis un credit de 3 milioane lei pentru elaborarea planurilor și pregătirea lucrărilor.⁶

Peste puțin timp, la 31 decembrie 1925, Miron Cristea avea să fie convocat la Consiliul de Coroană, care urma să decidă asupra celei de-a treia declarații de renunțare a principelui Carol la calitatea sa de moștenitor al tronului. Înainte de Consiliu, patriarhul a fost primit succesiv de rege și de regină,

³ *Ibidem*, p. 43.

⁴ *Ibidem*, p. 44.

⁵ Victor N. Popescu, *IPS Patriarhul Miron Cristea, Președinte al Consiliului de miniștri, cronică internă BOR*, anul LVI, Nr. 1–4, București, 1938, p. 173.

⁶ *Ibidem*, p. 174.

care l-au informat despre situația creată. Patriarhul a precizat că el, „ca preot iertător, ca duhovnic, va asculta de decizia pe care o vor lua ei în calitate de părinți. Regele a afirmat că prințul Carol era matur și „...știe bine ce face. Nu putem, expune dinastia la mai multe zguduirii”. Patriarhul a fost invitat și la „consiliul intim” desfășurat la Sinaia, în ziua de 3 ianuarie 1926, la care au mai participat regele Ferdinand, regina Maria, Ion I. C. Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri, Gh._Gh. Mârzescu și Alexandru Constantinescu, miniștri. Cu acel prilej s-a stabilit componența Regenței: principele Nicolae, patriarhul Miron Cristea și juristul Gheorghe Buzdugan. A doua zi 4 ianuarie, Parlamentul a adoptat legile care prevedeau: se accepta renunțarea lui Carol; principele Mihai devenea moștenitor; se institua o Regență, pentru eventualitatea că acesta ar ajunge pe tron înainte de vârsta majoratului (18 ani). Aceste legi (intrate în istorie sub numele de „actul de la 4 ianuarie”) au fost interpretate de adversarii PNL ca un act de voință al primului ministru, inpus regelui. N. Iorga avea să scrie: „Acum nu mai erau doi stăpâni în România ci unul singur: Ion Brătianu. Dinastia de Argeș biruia cu totul pe cea de Sigmaringen”.⁷

Aprecierile la adresa Regenței erau, în general, negative. Chiar și liberalul Amedeu Bădescu avea să afirme: „Buzdugan și Miron Cristea, oameni capabili, de o mare autoritate profesională și de un imens prestigiu, erau personal devotați lui Brătianu și subordonați total lui. Principele Nicolae, sub influența mamei lui și intimidat de personalitatea lui Ionel Brătianu, se alia « fără murmur » celor doi colegi de Regență”. În urma morții lui Ferdinand I, la 20 iulie 1927, a intrat în funcțiune Regența, iar din acel moment, patriarhul Miron Cristea s-a implicat plenar în viața politică a României. Prin „Proclamația Înaltei Regențe”, difuzată la 25 iulie 1927, acesta se angaja să asigure regelui Mihai „putința să domnească peste o țară care, prin dezvoltarea ei firească și neîntreruptă, să răspundă așteptărilor puse de marii lui înaintași în viitorul României”.

Regența era mai mult un „birou de înregistrare” a legilor votate de un Parlament, pe care membrii ei le semnau în vederea promulgării; nu avea inițiative, nu formula obiecții. Era receptată de opinia publică și de mulți lideri politici ca o instituție lipsită de vigoare și autoritate. Ofițerii îi priveau cu neîncredere pe regenți, știind prea bine că nici unul dintre ei nu putea îndeplini prerogativa constituțională de „cap al puterii armate”. În

aceste condiții, pe fondul crizei economice și al frământărilor sociale, s-a dezvoltat curentul „carlist” « (în favoarea venirii lui Carol pe tron). Profitând de situația creată, principele Carol a sosit inopinat în țară, la 6 iunie 1930, decis să ocupe tronul. La Palatul Cotroceni, a avut discuții cu Iuliu Maniu, care i-a propus intrarea în Regență. Ceilalți oameni politici, invitați la Cotroceni, s-au pronunțat pentru anularea „actului de la 4 ianuarie” și urcarea lui pe tron. În dimineața zilei de 7 iunie, s-a format un nou guvern național-țărănist, prezidat de Gh. Gh. Mironescu, având misiunea de a organiza „restaurația”. Regenții au semnat proiectul de lege pentru anularea „actului de la 4 ianuarie”, după care Miron Cristea și C-tin Sărățeanu și-au anunțat demisia motivând că, „prin actul îngăduit de guvern, se atinge grav prestigiul Regenței” și sunt puși în situația „de a nu mai fi credincioși regelui căruia i-au jurat credință”. Astfel, se încheia activitatea de regent a lui Miron Cristea, iar efortul său de a-i „împăca” pe liderii politici, îndemnându-i să aibă în atenție numai interesele României, nu a dat rezultatele dorite.⁸

În anii care au urmat, patriarhul Miron Cristea s-a concentrat asupra problemelor bisericești, dar a fost prezent și în viața publică, mai ales prin conferințe și articole publicate în presa vremii, prin care se pronunța pentru cultivarea sentimentului național, încetarea dezbinării politice, adoptarea măsurilor necesare pentru apărarea statului român. Sfaturile sale au avut prea puțin ecou. Viața politică a devenit tot mai tensionată, partidele democratice s-au discreditat în ochii electoratului. Alegerile parlamentare, din decembrie 1937, au consfințit această realitate, nici un partid nereușind să obțină cel puțin 40% din voturi pentru a beneficia de prima electorală. Regele a încredințat mandatul lui Octavian Goga, al cărui Partid Național-Creștin câștigase doar 9,15% din opțiunile alegătorilor. Guvernul și-a asigurat astfel răgazul necesar pregătirii loviturii de stat, de la 10 februarie 1938. În aceea zi, guvernul Goga a fost demis și s-a constituit un nou cabinet, sub președinția patriarhului Miron Cristea.⁹

Guvernul Miron Cristea (10 februarie 1938 – 6 martie 1939) a asigurat trecerea de la regimul democratic la cel de autoritate monarhică. Guvernul s-a constituit în noaptea de 10/11 februarie 1938. Din noul guvern făceau parte, ca miniștri secretari de stat, șase foști președinți ai Consiliului de Miniștri (Arthur Văitoianu, Alexandru Averescu, Alexandru

⁸ *Ibidem*, p. 45.

⁹ Nicolae Iorga, *Memorii*, Vol. VII, Ed. Națională Ciornei, București, 1939, p. 460.

⁷ Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 44.

Vaida-Voevod, Nicolae Iorga, Gheorghe Tătărescu, Gheorghe Gh. Mironescu). Dintre primii miniștri care erau în viață, Iuliu Maniu și Octavian Goga au refuzat să accepte demnitatea oferită de Carol al II-lea, iar Barbu Știrbey nu a fost solicitat de rege. În prima ședință de guvern, regele a prezentat textul unei Proclamații către români, în care spunea: „Timp de 8 ani mi-am închinat toate gândurile și toate eforturile mele să cârmuiesc țara rezemându-mă pe organizațiile politice constituite. Din cauza cerinței de a dobândi un număr mai mare de voturi, propaganda făcută cu prilejul diferitelor alegeri a adus o nesfârșită neliniște și tulburare în viața și sufletul poporului meu. Această tulburare sufletească s-a dovedit adânc dăunătoare săpând chiar ființa neamului. România trebuie salvată și sunt hotărât să o fac, mânat de singurul și veșnicul gând: interesele permanente ale patriei și neprecupețita ei întărire. Voi schimba deci această stare primejdioasă și voi pași fără șovăire la o cât mai grabnică îndreptare a acestor stări”. Suveranul anunța că a alcătuit un guvern cu oameni „descătușați” de activitatea de partid, care va depoliticiza viața administrativă și gospodărească a statului, va alcătui schimbările constituționale care să corespundă nevoilor noi ale țării”. Carol al II-lea își exprima convingerea că „În timpuri grele, singure mijloacele eroice sunt acelea ce pot întări România și salvarea ei este suprema noastră lege, pe care o voi urma fără ezitare”.¹⁰

În aceeași noapte de 10/11 februarie 1938 s-a hotărât introducerea stării de asediu pe întreg cuprinsul țării, autoritățile militare având dreptul de a face percheziții „oriunde și oricând va cere trebuința”, de a „cenzura presa și orice publicațiuni”, de a „împiedica apariția oricărui ziar sau publicațiune, sau numai apariția unor anumite știri sau articole”, de a „dizolva orice adunări, oricare ar fi numărul participanților și oriunde s-ar întruni”. În aceeași noapte au fost numiți noi prefecți de județe din rândul ofițerilor superiori și a fost revocată convocarea corpului electoral.¹¹

La 20 februarie 1938, Consiliul de Miniștri a aprobat proiectul noii Constituții și a decis ca ea să fie supusă cetățenilor spre „bună știință și învoială”, votul făcându-se prin „declarațiune verbală înaintea biroului de votare”, ținându-se liste separate cu cei care au votat împotriva. Plebiscitul s-a desfășurat la 24 februarie 1938, covârșitoarea majoritate a populației – mai ales cea din mediul

rural – neavând timpul material necesar pentru a cunoaște textul noii Constituții. Radu Rosetti nota: „Așa-zisul plebiscit este o vastă farsă. Funcționarii sunt aduși pe câprării cu liste nominale, toți aceia care au nevoie de guvern – și cine nu are? – sunt amenințați într-un fel sau altul. Pentru a face presiuni asupra restului cetățenilor, sunt amenințați cu amenzi etc., dacă nu vin la vot. Când am spus «nu», și la mirarea funcționarului am repetat acest «nu», sala întregă s-a întors spre mine. Atât de nepregătiți au fost ca cineva să spună «nu», încât nu găseau lista pe care se înscriau cei ce votau «nu»”. Potrivit datelor oficiale, s-au înregistrat 4. 297.581 voturi pentru și 5. 843 contra (adică 0,13%).¹²

Noua Constituție a fost promulgată în cadrul unei ceremonii desfășurate la Palatul Regal în prezența tuturor membrilor guvernului, în ziua de 27 februarie 1938. Cu acest prilej, președintele Consiliului de Miniștri a rostit un amplu rechizitoriu la adresa partidelor politice: „Astăzi s-a distrus hidra cu 29 capete electorale care ne-a învrăjbit fără nici un folos pe toți spre paguba tuturor și a țării. Astăzi s-a rupt păienjenitul de pe ochii cetățenilor României întregite, ca să vadă limpede de unde vine mântuirea: de la eroica hotărâre a Majestății Tale și de la înțelegerea rosturilor țării și adevăratele ei interese. Astăzi s-au mai distrus zarva, certurile, bătăile electorale și chiar omorurile și în în locul lor se va întrona liniștea, munca, pacea și unirea, pecetluite pe frățeștile îmbrățișări ale poporului, ca în timpurile legendare”.¹³

Deci Constituția din 1938, a fost o Constituție autoritară, fiind practic impusă de către Carol al II-lea, ca rezultat al instaurării dictaturii regale. A fost prima Constituție română care a fost supusă sancțiunii populare (referendum sau plebiscit). În cazul de față, plebiscitul a fost impus, având o formă orală, iar participarea la vot a avut un caracter obligatoriu. Din punct de vedere practic, a intrat în vigoare la data publicării în «Monitorul Oficial» (27 februarie 1938), abrogând în același timp Constituția din 1923. La rândul ei, a fost «suspendată» tot de către Carol al II-lea, pe 5 septembrie 1940. La fel ca și cele două Constituții precedente și aceasta avea tot 8 titluri (și 100 de articole). Cu foarte mici excepții titlurile aveau aceleași denumiri ca și în cazul celor două «legi fundamentale» precedente.¹⁴

Un prim indiciu al caracterului autoritar este numele Titlului II («Despre Datoriile și Drepturile

¹⁰ *Ibidem*, p. 461.

¹¹ Academia Română, *Istoria Românilor, Vol. VIII, România Întregită (1918–1940)*, Ed. Enciclopedică, București, 2003, p. 391.

¹² *Ibidem*, p. 392.

¹³ *Ibidem*, p. 393.

¹⁴ Ovidiu Horia Maican, *Constituții Monarhice*, în Sfera Politicii, An. VIII, Nr. 81, 2000, p. 37–39.

Românilor”). «Datoriile Românilor» (Capitolul I) erau înainte de «Drepturile Românilor» (Capitolul II). Este exact o prefigurare a concepției totalitare potrivit căreia datoriile erau considerate mai importante decât drepturile. În precedentele formulări, Titlul era intitulat numai «Despre Drepturile Românilor». În articolul 4, al cărui limbaj era apropiat de cel al Constituțiilor comuniste, se arăta că toți cetățenii români aveau obligația de «a socoti Patria drept cel mai de seamă temei al rostului lor în viață, a se jertfi pentru apărarea integrității, independenței și demnității ei; a contribui prin munca lor la înălțarea ei morală și propășirea ei economică; a îndeplini cu credință sarcinile obștești ce li se impun prin legi». Mai mult decât atât, prin articolul 7 se interzicea «a propovădui prin viu graiu sau în scris schimbarea formei de guvernământ a Statului» (formulare foarte asemănătoare cu prevederea din actuala Constituție potrivit căreia nu poate fi supusă revizuirii forma republicană de guvernământ – articolul 148).¹⁵

O restrângere foarte importantă a drepturilor fundamentale ale omului era prevăzută în articolul 15. În conformitate cu acest articol, pedeapsa cu moartea nu mai era aplicată numai pe timp de război (potrivit Codului Justiției Militare), ci și pe timp de pace. Aceasta era agravată de faptul că situațiile de aplicare a pedepsei capitale în timp de pace erau decise de către Consiliul de Miniștri (Guvernul), ceea ce putea da naștere la abuzuri din partea puterii executive (cum s-a și întâmplat în realitate). Situațiile se refereau la «atentate contra Suveranului, Membrilor Familiei Regale, Șefilor statelor străine și demnitarilor Statului din mobile în legătură cu exercițiul funcțiilor ce le sunt încredințate, precum și în cazurile de tâlhărie cu omor și asasinat politic». Se introducea și pedeapsa confiscării averilor, în cazurile de «înaltă trădare și delapidare de bani publici».¹⁶

Secretul scrisorilor, telegramelor și convorbirilor telefonice nu mai era chiar inviolabil, deoarece erau exceptate «cazurile în care justiția e datoare să se informeze conform legii» (formulare foarte ambiguă, care ușura săvârșirea de abuzuri).

Prevederile Titlului III conduceau la concentrarea puterii în stat în mâinile regelui. Puterea legislativă nu mai era exercitată împreună de către Rege și Reprezentațiunea Națională, ci numai de către «Rege prin Reprezentațiunea Națională». Inițiativa legislativă aparținea practic în cea mai mare măsură regelui, nu și Adunării Deputaților și

Senatului. Cele două camere parlamentare puteau avea inițiativă legislativă, dar numai dacă aveau drept scop «legi în interesul obștesc al Statului». Această formulare era foarte ambiguă, blocând practic orice inițiativă legislativă parlamentară, deoarece nu se specifica cine decidea în ce consta «interesul obștesc al Statului». Articolul 46 confera unele prerogative suplimentare regelui. În primul rând, el putea emite decrete cu putere de lege între sesiunile parlamentare, decrete care trebuiau votate de către Parlament în prima sesiune ulterioară apariției decretelor respective, în al doilea rând, avea competența de a acredita «Ambasadorii și Miniștrii Plenipotențitari pe lângă Șefii Statelor Străine».¹⁷

O altă omisiune importantă, care putea îndemna la lovituri în forță și instaurarea unui regim autoritar sau totalitar, era aceea că nu se mai specifica că nu putea fi pusă nici «o putere armată» la «ușile» celor două camere parlamentare, fără încuviințarea lor. Au fost modificate și condițiile de eligibilitate ale deputaților și senatorilor. Astfel, cei eligibili pentru Adunarea Deputaților trebuiau să aibă cel puțin 30 de ani împliniți. Tot vârsta de 30 de ani era necesară și pentru cei care îi alegeau pe deputați. Acestora (alegătorii), pe lângă condițiile de vârstă, li se cerea să desfășoare o activitate constând în «agricultură și muncă manuală, comerț și industrie, ocupațiuni intelectuale».

Numărul de deputați pentru fiecare circumscripție urma să fie fixat prin lege. Deputații erau aleși pe bază de scrutin uninominal (pentru prima dată în România), pe o perioadă de 6 ani. Mandatul senatorilor era de 9 ani. Nu erau cerute nici un fel de condiții de eligibilitate pentru senatorii aleși și nici pentru alegătorii pentru Senat. Pe lângă senatorii aleși (tot pe bază de scrutin uninominal) și cei de drept, apărea o nouă categorie de senatori, cea a senatorilor numiți de rege. Numărul senatorilor numiți era jumătate din cel al senatorilor aleși. Era restrânsă sfera senatorilor de drept. Aceștia erau reprezentați de prințul moștenitor (peste 18 ani), principii majori ai familiei regale, precum și aceleași categorii de prelați prevăzute de Constituția din 1923. Locurile de senatori aleși se reînnoiau în proporție de 1/3 la fiecare 3 ani.¹⁸

În ceea ce privește Guvernul, acesta era alcătuit din miniștri și subsecretari de stat. Miniștrii răspundeau din punct de vedere politic numai în fața regelui. Puteau fi miniștri numai cei care erau cetățeni români de cel puțin 3 generații, cu excepția

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

celor care fuseseră deja miniștri. Foștii miniștri de Justiție nu puteau exercita profesia de avocat timp de 1 an după încetarea funcției, iar foștii miniștri nu puteau fi membri ai consiliilor de administrație ai întreprinderilor cu care semnaseră contracte pe o durată de 3 ani după părăsirea funcției. Erau menținute aceleași prevederi în privința Consiliului Legislativ. La Titlul IV, singurul aspect negativ era desființarea juriilor. În domeniul finanțelor, pe lângă înalta Curte de Conturi, mai era creat un corp superior de control, subordonat primului-ministru («Șefului Guvernului»). În sfârșit, la Titlul VII («Revizuirea Constituției»), se specifica că orice revizuire constituțională nu putea avea loc «decât din inițiativa Regelui și cu consultarea prealabilă a Corpurilor Legiuitoare care urmează a indica și textele de revizuit».¹⁹

Legea electorală din 9 mai 1939 a detaliat prevederile din Constituție; femeile aveau drept de vot, dar nu erau eligibile; numărul deputațiilor era stabilit la 258, iar al senatorilor aleși prin vot universal la 88, plus 88 numiți de rege și alții „de drept” în virtutea „înaltei lor situațiuni în stat și în biserică” (art. 8). Legea introducea încă o restricție – pe lângă cea de vârstă – și anume, aceea ca alegătorii să fie știutori de carte. Acest fapt a avut ca rezultat scăderea numărului de alegători de la 4,6 milioane în 1937 la 2 milioane în 1939. Un alt element nou este introducerea jurământului de credință față de regele Carol al II-lea pe care parlamentarii erau obligați să-l presteze.²⁰

La 30 martie 1938, patriarhul Miron Cristea și-a prezentat demisia, apreciind că guvernul său „a pus bazele noului regim, a dat o nouă Constituție. Astfel, fiind oarecum terminată construcția podului pentru a trece pe drumul unei noi vieți de stat în cadre mai normale, nu mai este absolută necesitate guvernul în formația sa de astăzi”. Regele l-a însărcinat tot pe Miron Cristea să constituie noul guvern, care din punctul de vedere al structurii politice nu se deosebea de cel anterior. Postul cheie – Ministerul de Interne – îl deținea în continuare Armand Călinescu, la Justiție a fost numit Victor Iamandi, la Afaceri Străine – Nicolae Petrescu-Comnen, la Finanțe – Mircea Cancicov. Din guvern mai făceau parte: Petre Andrei, Mihai Ralea, Mihail Ghelmegeanu, Mitiță Constantinescu, Eugen Titeanu ș.a.²¹

Printr-un decret regal din 30 martie 1938 s-a

înființat Consiliul de Coroană, compus din membri desemnați de suveran; acesta se întrunea „ori de câte ori regele socotește util să-i ceară părerea, cu titlu consultativ, asupra problemelor de stat de însemnătate excepțională”. Membrii Consiliului purtau titlul de consilieri regali, aveau rang de miniștri de stat și ocupau la ceremoniile oficiale locul de după președintele Consiliului de Miniștri; ei primeau o indemnizație de reprezentare. În funcția de consilieri regali au fost numiți foști miniștri de stat din primul guvern Miron Cristea, la care s-au adăugat mareșalul Constantin Presan și generalul Ernest Baliff.²²

În aceeași zi a apărut și decretul privind dizolvarea partidelor politice. Acesta avea următorul conținut: „Art. 1. Toate asociațiunile, grupările sau partidele actualmente în ființă și care s-au constituit în vederea propagării ideilor politice sau a realizării lor sunt și rămân dizolvate. Art. 2. Nici o nouă organizație politică nu va putea lua ființă în viitor și nu va putea activa decât în condițiunile și în formele prevăzute printr-o lege specială ce se va întocmi în acest scop”. În raportul prezentat regelui de președintele Consiliului de Miniștri se scria: „Constituțiunea de la 27 februarie 1938 a introdus un nou sistem, cu totul opus. El constă în alegerea membrilor Camerelor prin scrutin uninominal și reprezentarea pe profesioni. Pe de altă parte, guvernul are responsabilitate politică numai față de rege. În asemenea condițiuni vechile organizații de partid nu mai corespund unei funcțiuni politice, ele nu mai au o rațiune de existență și devin astfel perimate. Mai mult chiar, acțiunile unor organisme incompatibile cu noua organizare ar putea constitui o piedică în calea unei normale dezvoltări a noii ordini publice în România”. Acest act temerar, prin care se urmărea lichidarea unei componente fundamentale a regimului democratic, nu a provocat aproape nici o reacție din partea opiniei publice, iar opoziția liderilor unor partide a fost declarativă și ineficientă, deoarece ei nu aveau în vedere acțiuni practice pentru revenirea la regimul democratic.²³

În ziua de 14 aprilie 1938 a fost publicat decretul privind apărarea ordinii în stat, care preciza că dizolvarea unei grupări sau asociații cu caracter politic atrăgea după sine în mod automat închiderea cluburilor sau localurilor de întruniri ale acestora.

Noul regim a procedat la reorganizarea administrativă a țării. La 14 august 1938 a fost decretată

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ Radu R. Rosetti, *Pagini de jurnal. Ediție Cristian Popișteanu, Marian Ștefan, Ioana Ursu*, București, 1993, p. 42.

²¹ *Ibidem*, p. 43.

²² „Monitorul oficial”, Nr. 75 din 31 ianuarie 1938.

²³ *Ibidem*, Nr. 88, din 14 aprilie 1938.

reforma administrativă pe baza căreia, alături de vechile unități – comuna, plasa, județul –, s-a introdus una nouă: ținutul. Au fost create zece ținuturi – Olt, Argeș, Mării, Dunării, Nistru, Prut, Suceava, Alba Iulia, Crișurilor, Timiș –, în fruntea cărora se aflau rezidenți regali, numiți prin decret de către Carol al II-lea. Aceștia se bucurau de largi împuterniciri, principala lor sarcină fiind aplicarea întocmai a hotărârilor guvernamentale, asigurarea ordinii și liniștii publice în ținutul respectiv. Conform noii legi, primarii nu mai erau aleși, ci numiți pe o perioadă de 6 ani.²⁴

Reorganizarea a cuprins și domeniul social: sindicatele au fost dizolvate, iar prin decretul-lege din 12 octombrie 1938 s-au creat breslele de lucrători, funcționari particulari și meseriași, ce aveau ca obiect apărarea și dezvoltarea intereselor profesionale ale membrilor, făcându-se precizarea că interesele profesionale „sunt limitate prin însăși natura lor la acelea de ordin industrial, comercial, agricol, tehnic, cultural și social”, excluzându-se activitățile politice. De asemenea, decretul menționa că breslele „își exercită activitatea numai pe plan național”, ele „nu vor putea fi afiliate organizațiilor cu caracter internațional sau să fie reprezentate la manifestațiuni sau congrese internaționale fără autorizația expresă a Ministerului Muncii”. Regimul a acordat o atenție specială tineretului: prin decretul-lege din 15 decembrie 1938, toți băieții între 7 și 18 ani și toate fetele între 7 și 21 de ani erau obligați să facă parte din Straja Țării, al cărei comandant suprem era regele, căruia străjerii trebuiau să-i jure credință. Deviza străjerilor era „Credință și muncă, pentru țară și rege”. La 19 octombrie 1939 a fost înființat Frontul Național Studențesc, în care au fost înscriși, în mod automat, toți studenții.²⁵

Mijloacele de propagandă au fost puse în slujba regimului, având ca principal obiectiv elogierea lui Carol al II-lea – „salvatorul”, „omul providențial”, „voievodul culturii”. Radioul transmitea zi de zi declarații, proclamații, relatări despre vizitele regelui, elogii rostite de oameni de știință și cultură, de artiști etc. Presa consacra pagini întregi lui Carol al II-lea, a cărui fotografie trebuia să se întipărească bine în mintea cititorilor; pe baza unei dispoziții date de Serviciul de cenzură, nu mai erau îngăduite să apară în presă fotografiile liderilor politici din opoziție, declarațiile lor sau relatări despre activitatea pe care aceștia o desfășurau. Din inițiativa lui Carol al II-lea și a lui Armand Călinescu a apărut

un ziar oficial al regimului, intitulat „România”, sub direcția cunoscutului scriitor Cezar Petrescu.²⁶

Pe de altă parte în plan extern în toamna anului 1938 – după acordul de la Munchen din 30 septembrie, prin care Franța, Marea Britanie, Italia și Germania, au stabilit sacrificarea integrității teritoriale a Cehoslovaciei – regele Carol al II-lea a efectuat vizite la Londra (15–18 noiembrie) și Paris (19–21 noiembrie), prezentate de presa și radioul din România în termeni extrem de elogi-oși. Iată câteva extrase din presa timpului: „Regele nostru, cu privirea deschisă, cu zâmbetul pe buze, înfășurat în mantia albă a lui «Mihai Viteazul», dă mâna cu lordul Chamberlain, sir Reginald Hoare, ministrul Angliei la București, lordul Halifax, sir Samuel Hoare, primul lord al flotei”. Gara „Victoria”, cea mai importantă a Londrei, fusese pavoazată cu flori, drapele, ghirlande; un covor roșu era așternut de-a lungul peronului; pereții gării erau decorați cu enorme draperii roșii de sus până jos; ușa principală a salonului Regal era încadrată cu drapelele României și Marii Britanii. Dar, dincolo de aceste elogii, realitatea este că vizitele în Marea Britanie și Franța s-au încheiat cu un eșec, liderii de la Londra și Paris neluându-și nici un fel de obligații față de România. De altfel, însuși Carol al II-lea avea să aprecieze că aceste vizite „au fost folositoare din punctul de vedere al întăririi regimului care începea în sfârșit a fi priceput, dar din punct de vedere economic și al întăririi rezistenței [aceste vizite] n-au adus decât decepții. Politica de împăciuire, care avea să culmineze prin rușinea de la Munchen, ne azvârlea, vrând-nevrând, în orbita germană”.²⁷

Se poate observa că instaurarea regimului autoritar al regelui Carol al II-lea, în februarie 1938, avându-l ca președinte al Consiliului de Miniștri pe Patriarhul Miron Cristea, a fost rezultatul a doi factori. Este vorba, în primul rând, de intenția regelui Carol al II-lea de a instaura un regim de autoritate personală la care se gândise încă din momentul urcării sale pe tronul României, în 1930, și în direcția căruia a acționat după aceea permanent, prin diverse metode: formarea unei camarile, fărâmițarea partidelor politice, atragerea de partea sa a unor personalități politice nemulțumite de minusurile democrației românești, compromiterea sau izolarea oamenilor politici care nu răspundeau cerințelor suveranului etc.²⁸

²⁶ Carol al II-lea, regele României, *Însemnări zilnice*, 1. Ediție Viorica Moisuc și Nicolae Raus, București, 1995, p. 155.

²⁷ *Ibidem*, pp. 156–160.

²⁸ Cristian Vasile Petcu, *Guvernarea Miron Cristea*, Ed. Enciclopedică, București, 2009., p. 385.

²⁴ *Ibidem*, Nr. 187, din 14 august, 1938.

²⁵ *Ibidem*, Nr. 237, din 12 octombrie, 1938.

Al doilea factor era reprezentat de cadrul politic intern și internațional. Climatul politic intern, la sfârșitul anului 1937 și începutul anului 1938, se caracteriza prin ascensiunea forțelor politice de extremă dreapta, ca urmare a pierderii încrederii populației de către partidele politice democratice, fărâmițarea forțelor politice, rivalitățile dintre partide și dintre oameni politici atinseseră cote extrem de înalte (de care regele nu era străin), cu alte cuvinte autocompromiterea democrației românești, la care contribuise și regele.²⁹

Momentul în care regele Carol al II-lea a decis să treacă la instaurarea unui regim personal era foarte favorabil „loviturii de stat” (Constantin Argetoianu). La începutul lunii februarie 1938, eșecul guvernării Goga-Cuza era evident: în plan intern, neînțelegeri, chiar în guvern, haos în țară, ciocniri între forțele politice, neîncrederea în guvern a factorilor economici; în plan extern, guvernul era criticat de democrațiile occidentale, iar regimurile totalitare îl priveau cu neîncredere. Extrema dreaptă „concurrentă” (Garda de Fier), aflată în plină ascensiune și încurajată atât de rezultatul bun obținut în alegeri, cât și de forțe externe (Germania, Italia), animată de puternice sentimente de răzbunare (ce nu puteau lăsa insensibile celelalte forțe politice, inclusiv pe regele Carol al II-lea) putea profita de nemulțumirile provocate de instabilitatea politică și economică a țării pentru a pune mâna pe putere. În partidele democratice istorice – Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc – disensiunile dintre diverse grupări și dintre fruntașii partidelor ajunseseră, practic, la paroxism. Iar posibilitatea colaborării între P.N.L. și P.N.Ț. nici nu putea fi luată în considerare. Dar poate factorul cel mai grav îl reprezenta ideea conform căreia niciun partid nu era în stare să rezolve problemele acute ale țării, care fusese însușită în mare măsură de majoritatea liderilor politici și, lucrul cel mai grav, de largi părți ale populației.³⁰

Alegerea de către regele Carol al II-lea a primului Patriarh în funcția de prim-ministru al unui guvern pe care suveranul și-l dorea a fi „o largă și atotcuprinzătoare uniune națională” nu este surprinzătoare și are logica sa. Să spunem însă, în primul rând, că rolul Patriarhului Miron Cristea în formarea și conducerea celor trei guverne a fost minim. Adică, exact ceea ce dorea regele, care voia ca guvernul să fie „al lui”, din toate punctele de vedere, adică program, structură, oameni. Dacă

regele asigura în mod nemijlocit rolul de principal organizator al activității guvernului, prezența lui Miron Cristea îi permitea să păstreze, formal, postul de prim-ministru, care-și pierdea practic însemnătatea din trecut. Totodată, această numire avea și rolul de a implica Biserica Ortodoxă, clerul și masele de credincioși în sprijinirea noului regim.³¹

Foarte important era și faptul că numirea Patriarhului atenua temerile manifestate de diverse cercuri politice că, prin instaurarea noului regim, unul sau altul dintre partide ar fi putut să-și consolideze pozițiile în detrimentul celorlalte, în același timp, dacă numirea unui om politic ar fi trezit orgolii și rivalități personale, un om din afara „politicului”, care în plus era și Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române era o soluție ce putea fi ușor înghițită. Nu în ultimă instanță atașamentul doctrinar al mișcării legionare față de învățătura Bisericii Ortodoxe și, indirect față de capii Bisericii oferea, de asemenea, premise solide pentru obținerea unei atitudini mai puțin intransigente a acesteia pentru noul guvern, precum și posibilitatea desprinderii de Garda de Fier a unei părți a adeptilor ei, atrași spre ea de manifestările religioase ale acesteia.³²

În ceea ce privește motivația de natură bisericască, principiul simfoniei între Biserică și stat, specific spațiului răsăritean ortodox, era viu în conștiința Patriarhului. Din perspectivă ortodoxă, relația Bisericii cu lumea era înțeleasă potrivit formulei că Biserica este „busola care dă direcția, iar statul ține cârma existenței concrete a popoarelor” (Paul Evdokimov). Apoi, postura de om de echilibru în stat pe care i-o oferea regele îl măgulea pe Patriarh nu prin componenta sa politică, ci prin rolul pe care i-l recunoaște și cultivă regele Carol în stat. Atât calitățile personale, cât și trecutul său de luptător naționalist pentru unirea tuturor românilor la 1918 îi conferea Patriarhului Miron un prestigiu evident în viața publică, de care regele Carol al II-lea a știut să se folosească.³³

Fără doar și poate acceptarea funcției de prim-ministru s-a produs și ca o adversitate față de certurile iscate între partide în detrimentul consolidării situației țării. În noua demnitate, Patriarhul se plasa deasupra disputelor politice, sperând să inaugureze o nouă eră în viața politică, să ajute țara să depășească momentul dificil în care se afla. Era un moment de criză și patriarhul nu putea să răspundă „nu”. Lovitura de stat din 10 februarie 1938 și instaurarea regimului autoritar

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem*, p. 387.

³¹ *Ibidem*, p. 388.

³² *Ibidem*, p. 389.

³³ *Ibidem.*

al regelui Carol al II-lea a avut ca justificare crearea condițiilor pentru ca România să facă față amenințărilor interne și externe. Având în vedere evenimentele care au avut loc în România în

vara anului 1940, devine evident că regimul nu areușit să atingă aceste obiective. Este adevărat, într-un cadru politic intern și internațional total schimbat.³⁴

³⁴ *Ibidem*, p. 390.

